REGISTERED NO. 7, 1876

वऱ्हाडसमाचार.

पु० क १० | अकोला रविवार ता० ३ माहे डिसेंबर सन १८९६ इ० | अंक ४८

वऱ्हाडसमाचाराची किंमत

	रुपये
वर्षाचे आगाऊ	१
आलअखेर	७
किरकोळ अंकास	०४
डांकहाशील	
वर्षाचे आगाऊ व	१०८
,, अखेर	२

नवीन वर्गणीदार होऊं इच्छिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी यावी ह्मणजे पत्र सुरू केले जाईल.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, दर ओळीस	०।०६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
,, दुसरे खेपेस	०२

दुष्काळग्रस्त लोकांची स्थिति

टौनहालांत १८वे तारखेस भरलेल्या सभेंत आरंभीं खंडेराव बाळाजी फडके यांणीं दुष्काळाचें स्वरूप सांगितलें तें आह्मी आपले वाचकांकरितां एथें घेतों. ते ह्मणाले:—

सभ्य गृहस्थहो, मुंबई इलाख्यांतील आपले देशबांधवांवर सांप्रत मोठा प्रबळ शत्रू उठला आहे, त्याचें नाव काय ह्मणाल तर "भयंकर दुष्काळ." ज्या प्रांतांतील लोक शेतें पिकवूनच आपला बहुतेक निर्वाह करितात त्याच प्रांतावर ही प्रचंड दुष्काळाची गदा आली आहे. पुणें, नगर, सोलापुर सातारा, नाशिक, खानदेश, बेळगाव, धारवाड व कलादगी अशा ९ जिल्ह्यांत दुष्काळानें आपलें विक्राळ वदन पसरलें आहे. आपल निजाम सरकारचे राज्यांतीलही बराच मुलुख याचे जबड्यांत आहे, व मद्रास इलाख्यावरही यानें डोळे वटारिले आहेत. मुंबई इलाख्यांतील ९ जिल्हे मिळून सुमार ८० लक्ष मनुष्यें दुष्काळाच्या तडाक्यात सापडलीं आहेत, व मद्रासेकडील आणि मोगलाईतीलही इतकीच भरती होईल, ह्मणजे दोन तीनकोट प्रजेच्या सा[illegible]ची कर्दै कमान झाली आ[illegible]न सुमार ९४००० चौरस चौ[illegible] देशाची दाणादाण झाली. शेतांतून धान्य नाहीं, रानांतून गवत काडी नाहीं, गुरांच्या पायीं झाडाला पान राहिलें नाहीं. हिरवेपणाचें कोठें स्वप्न नाहीं, सर्वत्र भणाण झालें आहे. कित्येक गावाला कांड्या लागल्या आहेत, आणि अन्न अन्न करित लोक घरें दारें सोडून वाट फुटेल तिकडे चालले आहेत. अहाहा! काय कठीण प्रसग हा!

सद्गृहस्थ हो, घरादाराचा लोभ कोणाला सुटला आहे काय? बाहेर सगळी भाकर मिळत असेल व घरीं अर्धी मिळूं शकेल तर मनुष्य खुशीनें घरीं रहावयास राजी होतो. आपलें घर, आपलें दार, आपली शेती, आपला गाव, आपले इष्टमित्रांत वस्ती यांचा लोभ मनुष्यास अनिवार असतो त्याच्या आशेवर ज्येष्ठा पासून आश्विनापर्यंत लोकांनीं कंठीं प्राण ठेवून मेघराजाकडे डोळे लाविले, पण त्यानें त्यांकडे पाहिलें नाहीं, त्याला दया यावी ह्मणून परोपरीचे धावे केले, पण त्यानें तिकडे कान दिले नाहींत; शेवटीं नेत्रांतून अश्रु धारा सोडिल्या, पण त्यानें जलधारा सोडिल्या नाहींत. तेव्हां आतां जिवावर प्रसंग येऊन गुदरला असें पाहून बहुत लोकांनीं घरादाराची आशा सोडिली आणि मुकाट्यानें पळ काढिला. निजाम सरकारचे मुलुखांत २ लक्ष लोक गेले, आपले वऱ्हाडांतही हजारों लोक आले आहेत. बायका, पोरें, गुरें, जातीं, सुपें, टोपल्या, मुसळें, भांडींकुंडीं, वस्त्रें पात्रें, वाडवडिलार्जित सर्व डोक्यावर घेऊन लोकांचे लोटच्या लोट आपले डोळ्यापुढून रस्त्यानें निघ जातांना आपणास आढळत आहेत. ते केवळ अन्नाचे शोधार्थ चरें! शंभर दोनशें कोस भुई त्यांनीं केवळ अन्नासाठीं डोक्यावर घेतली आहे! अरेरे! काय त्यांची दीनअवस्था ही!

फमीन रिलीफ वर्क्स ह्मणजे दुष्काळ पीडितांस हलकीं सालकीं मजूर कामें सरकारानें काढलीं तीं समजतांच दहा, वीस, पंधरा कोसांवरून लोक धावून ज्यांना ज्यांना त्यांत रोजी मिळाली ते त्यांत शिरून आपले जीव जगवीत आहेत. मित्रहो! जीव जगवीत आहेत ह्मणण्याचें कारण त्यांत दोनच आणे मजुरी मिळत आहे, त्या महागाईच्या मुलखांत नुसत्या शेरभर जोंधळ्याला तीन सवातीन आण्याचे पैसे पडतात, त्या शिवाय मीठ, मिरची, व सर्पण याला खर्च पडणार मग कालवणाचें नाव कोठून? यावरून पहातां ते केवळ अर्ध्या पोटावर मजुरी करीत आहेत अशी सर्वांची खात्री होईल. तरी धट्टे कट्टे आहेत त्यांचेच अशा उपायांनीं अर्धें पोट भरत आहे. पण त्याशिवाय लुळे, लंगडे, बहिरे, थोटे, अधळे, पांगळे, अनाथ, पंगू, अशा सहस्त्रावधि प्राण्यांची काय अवस्था झाली असेल व पुढें होईल? याची आपण कल्पना करावी.

मित्रहो, मुक्या जनावरांचे हाल तर सांगतां येत नाहींत. जे कुणबीलोक जिवापलिकडे जनावरांस जपणारे त्यांत आपल्या जनावरांस आतां वैरण, काडी, बाटुक, गवत, झाडपाला वगैरे कांहीं मिळेना हे पाहून ते ढळढळा रडले घरांत होती नव्हती चीजवस्त सर्व विकून अगर गहाण टाकून महिना दोन महिने त्यांनीं जनावरांस जगाविलें आणि शेवटीं निरुपाय होत्साते त्यांनीं त्यांचीं दावीं सोडून दिलीं. अहाहा! त्यावेळीं त्यांना काय वाटलें असेल! त्यांनीं त्यांना कुरवाळलें असेल! गोंजारलें असेल! खाजविलें असेल! आपल्या खांद्यावर त्यांच्या माना घेतल्या असतील, आणि मोठ्यानें हंबरडा फोडिला असेल! तसाच कपाळावर हात मारून ईश्वराचा धावा केला असेल! शेवटीं ते असेंही ह्मणाले असतील, आपण कळपाडोईचीं माणसें आहों, हिकमती आहों, आपण कसेंतरी एवढे दुष्काळाचे दिवस काढू पण पुढच्या वर्षी लागवडीकरितां शेतांत जाऊं तेव्हां जनावरांवांचून आपण काय करावें? हे आपल्या उपजीविकेचे दोहों बाजूचे दोन विजयस्तंभ होत. यांना आपण आज सोडतों आहों, तर कित्येक वर्षे आपण आपल्या सुखाच्या अन्नास मुकतों आहो! पण करणार काय? ईश्वरेच्छा प्रबळ! असें ह्मणून कित्येक लोक गुरें घेऊन व कित्येक लोक गुरें सोडून देऊन मार्ग फुटेल तिकडे चालते झाले.

मित्रहो, जनावरांची अशी अवस्था झाली तेव्हां त्यांच्या दुधावर अवलंबून रहाणारांची काय वाट झाली असेल हें आतां आपणास सांगावयास पाहिजे आहे काय? नको नको. मित्रहो, पोटचें पोर कोणी टाकून दिलें आहे काय! पण या दुष्ट दुष्काळानें तेथपर्यंतही मजल आणिली. आणि माय माउलीनें कडेवरच्या तान्ह्या लेकराचे मुक्यावर मुके घेऊन त्याला अश्रूंनीं न्हाणिलें आणि सद्गदीत होत्साती त्याला जमीनीवर ठेवून मुकाट्यानें पाठमोरी झाली. मग तान्ह्याची अशी अवस्था पाहून पोरक्या विषयींही बापाला दगडाची छाती करावी लागली, आणि त्यांना जागच्याजागीं सोडून देऊन चालते व्हावें लागलें. अहाहा! यावेळीं त्यांना काय वाटलें असेल! तीं मुलें असेंही ह्मणालीं असतील कीं बाबा, आह्माला आज असें सोडून देऊन तुह्मी कोठें चालला? लेकरांवरची माया इतकी पातळ कां केली? आईला देखील कां घेऊन जातां? ती गेल्यावर आह्मांला संभाळील कोण? जेवूं घालील कोण? आह्मी निजूं कोणापुढें? बाबा असें रडतां कां? व कांहींच बोलत नाहीं, असें आज आह्मा कडून झालें तरी काय? रोज रागेभरता तरी लागलेच मायाकरून जवळ बोलाविता व मांडीवर घेता, आणि आज आह्माला असें भणाण सोडून, व घर धुवन काढून सुपा टोपल्यांसुद्धां कोठें चालला! बाबा, तुह्माला सुपें टोपल्या पाहिजेत आणि आह्मी नको काय? महिनाभर आह्माला थोडी थोडी भाकरी देता त्यासाठीं आह्मी रडतों ह्मणून आह्माला अगदीच टाकून जातां काय? बाबा असें करूं नका, आह्मी तुमच्या पाया पडतों. आह्मी अर्ध्या पोटीं राहूं, रडणार नाहीं, व हट्ट करणार नाहीं, उपाशी देखील राहूं पण आह्माला टाकू नका. हे त्यांचे शब्द त्यांच्या वडिलांच्या हृदयास कसे भेदून गेले असतील याची, मित्रहो, तुह्मी कल्पना करावी.

याप्रमाणें प्रसंग कित्येक ठिकाणीं खरोखर घडून आले. याविषयीं सोलापुरच्या कलेक्टरच्या मडम साहेबांनीं तान्ह्यामुलांस दूध पाजण्याचें छत्र घातलें आहे व पुण्यास आईबापांनीं टाकून दिलेल्या मुलांचे संरक्षण करण्याविषयीं हिंदुधर्मसभेनें जाहिराती दिल्या आहेत यावरून सर्वांस महशूर असेलच.

सभ्य गृहस्थहो, हें सर्व ऐकून तुह्माला काय वाटतें? त्यांच्या दुःखानें तुह्माला खरोखर दुःख वाटत असेल, त्यांच्या विपत्ति ऐकून तुह्मी खरोखर विव्हळ झाला असाल, तेव आपण एका ईश्वराचीं लेंकरें समजत असाल, भूतदया तुमचे ठायीं जागृत असेल, आणि आपणाकडून होईल तितकें हस्तें परहस्तें विपत्तिग्रस्तांना साह्य करावें हें आपलें कर्तव्यकर्म तुह्मी समजत असाल तर उदार हस्तानें आजच्या यादीवर अकडे भराल अशी आशा करितों व तसें घडण्याविषयीं कृपाळु परमेश्वराची प्रार्थना करितों.

शिक्षणपद्धति

अलीकडे लोकांचा ग्रह असा होऊन गेला आहे कीं प्राचीनकाळीं शिक्षणाबद्दल नियम वगैरे कांहीं आमच्यांत नव्हते. याचा प्रसार इंग्लिशराज्य आमच्या देशांत झाल्यापासून झाला आहे. पण असें नाहीं, हल्लीं जसे शिक्षणाबद्दल नियम आहेत ह्मणजे अमुक शिकल्यावर अमक्यास प्रारंभ करावा. तद्वतच प्राचीनकाळीं उत्तम नियम होते. याजबद्दल खालीं लिहिलेलें आज्ञापत्र हा उत्कृष्ट पुरावा आहे. हें आज्ञापत्र कोणी कोणत्यावेळेस आणि कोणास लिहिलें होतें याजबद्दल जरी यांत उल्लेख नाहीं. तरी तें "हेमाडपंत" (ज्यानें मोडी लिपि लंकेतून आणिली अशी दंतकथा आहे) ह्मणून प्रसिध्ध पुरुष होऊन गेला त्यानें लोकांस शिक्षणपद्धतीचे नियम समजावे एतदर्थ लिहिलेलें असावें असें वाटतें:—

आज्ञापत्र

"हेमाडपंताचा उपदेश—आणि शिक्षणपद्धतीचे नियम." प्रथम धुळाक्षर ओळखायास शिकावें. गुणाकार, तेरजाबेरजा व वराती करून वस्तान जमाखर्च कित्येक नानाप्रकारचे करावे. कांहीं गायनपाठांतर करावें, शास्त्रविद्या व वैद्यकी शिकावी. साधल्यास फारशी शिकावें, समयास कार्यास येईल. नानाप्रकारचे तर्क मनांत असों द्यावे. समयोचित भाषण व आर्जव असों द्यावें. स्वामीची कृपा करून घ्यावी, भल्या मनुष्याचा समागम धरावा. नानाप्रकारच्या भाषा शिकाव्या. तर्कज्ञ नी व्हावें, अत्यंत विनोद कोणाशीं करूं नये. कारण पडलें तर समय पाहून पहिल्यानें मनसोबे शिकावे. वस्त्र सोज्वल असों द्यावीं. आणि देवाचो एकनिष्ठ सेवा करावी. अंतःकरणापासून गुरुची सेवा करावी. स्नानसंध्येस तत्पर असावें. देवतार्चनाचेवेळीं चित्त स्वस्थ ठेवावें, ईश्वर कल्याण करील, आणि तदनुसार वैभव प्राप्त होईल. सर्वांभूतीं नम्रता धरावी. अतिथीं लीनता असावी.

विनाकारण समर्थांशीं भाषण न कीजे. काम, क्रोध, मद, मत्सर, लोभ, नेमस्त असों दीजे. अतिताभ्यागतीं व सर्वांभूतीं दया असों दीजे. समयोचित् सार भाषण कीजे भजनींही लक्ष असावें. मार्गी नातां दयावंताचा संग्रह पदरीं असो दीजे. मनुष्य भलें आणि नष्ट ओळखावें. अभिमान सोडून द्यावा. दुसऱ्याचें वाईट करून आपलें बरें केल्यानें शेवट उत्तम होणार नाहीं. लटकी आळ कोणावर न घालावी. कारण परिणामीं शद्ध लागेल. भगवत शक्ती हृदयीं धरून चालावें, शेवट उत्तम होईल. पंतांची प्रार्थना अशी कीं अभ्यास विद्या प्राप्त करितो. त्यास परमेश्वर संकटांत पडूं देणार नाहीं. प्रातःकाळीं उठून उद्योगास जावें. दोन प्रहरीं येऊन स्नान संध्या भोजन आणि नंतर उत्तर च्यार घटका वामकुक्षी करावी. या योगानें रोग भय होणार नाहीं. स्त्रीचे आज्ञेंत न रहावें तीस दृष्टींत ठेवावी. नाहीं तर मानणार नाहीं आणि याच्या योगानें शेवटही उत्तम होणार नाहीं. घरीं स्त्रीशीं समाधान असावें. बायकांची मर्जी मनास आणूं नये. त्यांजवर दाब राखावा. वडिलांच्या आज्ञेत सदोदीत असावें, तेणें करून चौघांत मान्यता होईल. कोणाचें वतन जोर जबरीनें घेऊं नये. ईश्वरानें हातीं सत्ता दिली असतां उगाच कोणास जळजळाट देउं नये. असें केल्यानें परमेश्वर उत्तम कल्याण करील. फौज ठेवणें झालें तर प्रसंगीं तिचा उपयोग पडेल अशी पाहून ठेवावी. त्यांतील किसेक इसमांची ठेवतेवेळीं परीक्षा घ्यावी. सासुरवाडीस बहुत दिवस न राहावें. कदाचित प्रारब्धानुसार राहिलें तर समयोचित वर्तणूक करावी. पण बहुतकरून राहण्याचा प्रसंग येऊं देऊंनये. ह्मणजे लोभ तुटत नाहीं. कुणबिणीशीं संग करूं नये. स्त्री असून परद्वार करूं नये. केल्यास ईश्वरी नियमांचा अपमान केला असें होईल. व जग निंदा करील. आपल्या जवळचे पैसे असल्यास फार चतुराईनें खर्च करावा, वावगा खर्च करूं नये, तेणेंकरून पुढें परिणाम चांगला होईल. मात्तवराशीं स्नेह केला तर उपयोगी पडतो. आणि त्याच्या योगानें तो मनुष्य नावास चढतो. आपलें घर आणि सासुरवाड गावांत नसावी, असल्यास त्यापासून नाश निघेल. स्त्रीस माहेरीं बहुत दिवस ठेवूं नये. कलियुग आहे. याजकरितां पुरुष वयांत आल्यावर त्याणें मेहेनत करून पैका मिळवावा, कीर्ति मिळवावी. लष्करांत जाऊं नये. सर्व रिवाजाची माहिती होण्या करितां थोडी मुलूखगिरी करावी. दैवानुसार च्यार पैसे मिळाले तर सर्वांचा समाचार घ्यावा. हाताखालील मनुष्यांशीं गोडीनें असावें. असें न केल्यास एकादे दिवशीं जिवाशीं गाठ येईल, ह्मणून दूरवर दृष्टी देऊन वर्तणूक करावी. ह्या गोष्टी ज्ञानाच्या आहेत जो ज्ञानी पुरुष असेल त्याचे ध्यानांत येतील, पाषाणवत असेल त्याच्या हृदयीं बिंबणार नाहींत. ही पद्धत हेमाडपंती आहे. संवत १८६४ शके १७०९ फलनाम संवत्सर सुरसन ११९७.

यावर लिहिलेल्या आज्ञापत्रावरून ध्यानांत येईल कीं, हे परद्वीपस्थाचें आपण केलेलें अनुकरण नाहीं. तर ही पध्धत पूर्वी पासून आमच्यांत आहे. ज्या प्रमाणें आमच्या देशांत पूर्वी सर्व कला पूर्ण दशेंत होत्या. त्याचप्रमाणें ही शिक्षा पूर्णावस्थेंत होती. मात्र मध्यतरी कांहीं दिवस इचा अभाव झाला होता. इतक्याच वरून हें परद्वीपस्थांचें अनुकरण ह्मणणें नीट नाहीं.

स्त्रीसुधारणेच्या नव्या तऱ्हा.

इंग्लिश सरकारचें राज्य झाल्या पासून आपल्या देशांत सुधारणेचें पाऊल दिवसानुदिवस पुढें आहे, व पुरुष समाजाप्रमाणें स्त्रियांच्या समाजांतही सुधारणा होत चालली आहे ही विशेष गोष्ट होय. स्त्रीशिक्षण चालू झालें, पुनर्विवाहप्रवृत्ती झाली हें पुरुषांच्या प्रयत्नाचें बीज होय; तरी त्यास अंकुर चांगले आले असें ह्मट ल्यावांचून आमच्यानें राहावत नाहीं. मास्तरच्या कामास लायक अशा विद्वान स्त्रिया मिळूं लागल्या, पुण्यास स्त्रियांनीं प्रसिद्ध जाहिराती देऊन सार्वजनिक हळद कुंकू करण्याचा कित्येकवर्षांपासून क्रम सुरू केला आहे, पुनर्विवाहोत्तेजक पंडित विष्णु शास्त्री यांनीं पुनर्विवाह केला तेव्हां त्यांच्या नूतन विवाहित स्त्रीला इतर पुनर्विवाहित स्त्रियांनीं संतोष प्रदर्शक पत्रें लिहिलीं तीं वर्तमानपत्रांतून प्रसिद्ध आहेतच. गेल्या वर्षीं युवराज प्रिन्स आफ वेल्स मुंबईस आले होते तेव्हां बहुत स्त्रियांच्या व त्यांच्या भेटी झाल्या व स्त्रियांनीं त्यांस सन्मानिलें, कलकत्त्यांतही स्त्रिसमाजांत त्यांचा गौरव झाला अशा अशा गोष्टी घडत आहेत हें सुधारणेचें मोठें चिन्ह आह्मीं समजतों व या दुष्काळसंबंधांतही मुंबईतील कित्येक संभावित गृहस्थांच्या स्त्रियांनीं एक उत्तम काम केलें तें आह्मी आपले वाचकांस कळवितो.

मुंबईस रा. रा. रघुनाथ नारायण खोटे यांच्या मातुश्रीनीं सोलापुराकडे तान्ह्या मुलांस दूध न मिळून जे हाल होतात त्याच्या निवारणार्थ मिसेस ग्रांट साहेब यांनीं चालविलेल्या प्रयत्नास मदत करण्याकरितां स्त्रियांची मोठी सभा भरविली होती त्यांत सर्वांस ती गोष्ट रुचून त्यांनीं संतोषानें दरमहा वर्गणी देण्याचें कबूल केलें त्यांत २०० रुपये पावेतो अकडे भरले व अजून भरतील असा सुमार आहे. स्त्रियांनीं सभा भरवून असें स्तुत्य कृत्य केल्याचें हें पहिलेंच उदाहरण होय. या रकमेची नावानिशी ३०।३५ नावांची आहे त्यांतून कांहीं नावें आह्मीं आपले वाचकांकरितां येथें घेतों. व त्या स्त्रियांची तारिफ करितों.

रुपये	नावें
१०	येसुबाई खोटे
१०	बेननबाई मिसेस रघुनाथ नारायण
१०	राधाबाई मिसेस शांताराम नारायण
१०	दुर्गाबाई मिसेस सुंदरराव
१०	लक्ष्मीबाई मिसेस लखमीदास
१०	गोमतीबाई मिसेस लीलाधर
५	मिसेस शांताराम विष्णु घनःशाम
५	मिसेस जगन्नाथ सुंदरराव
५	गिरजाबाई वेंदरकर
५	मिराबाई वागळे
५	अनपूर्णाबाई कानाविंदे
५	मिसेस भैरवनाथ मंगेश
५	मिसेस नाथुराम फौजदार

याप्रमाणें यादी असून महिना २०० रुपये ह्मणजे एक वर्षाचें २४०० रुपये देण्याचा त्यांनीं निश्चय केला आहे.

LAW LECTURES.

Mr. C. P. Lakshmipati gave two lectures in the last week on Criminal Law—one on Tuesday and the other on Thursday. These form part of a series he intends to deliver to a class of lawstudents, which he has formed from among the native community here. On both the occasions there was a respectable audience.

He commenced by stating the various senses in which the word "Law" was used, and he distinguished them from the one in which the lawyers used it. "Law" is an ambiguous word. It may mean a "law of morality," a "law of God", or a "law of Nature." In none of these senses is the "Law" of the Lawyers used. He then gave the definition of the term in the words of Austin. Law according to this eminent jurist, is the general body of rules which are addressed by a sovereign body to its Subjects, and which are generally obeyed. The sovereign body is thus absolute and above law, but it should not be supposed that those who administer law and who are delegated to do so, are above it, though the procedure adopted in the case of offences committed by the latter, might, for the convenience of the body politic, be different from the ordinary one. As it is physically inpossible in any large state that one man or one assembly can make laws and administer them, these powers are generally delegated to different individuals or bodies of men. The whole machinery of Government therefore from the Legislativeassembly and the Viceroy to the village Patil has authority delegated to it.

Before proceeding to the consideration "who were not amenable to Criminal Law", it should have been better, we think, if the lecturer had explained the difference between "Civil" and Criminal" Law—the two grand divisions of Law in general. He should have remarked whether "civil" and "criminal" injuries differed in kind or only in degree. He should then have proceeded to the definition of the word "offence" and should have stated the ingredients which constituted an offence. Such remarks at this stage would have made the lecture clearer. In discussing the question "who were not amenable to Criminel Law', he said there were four things which exempted a man, who has committed an offence, from punishment. These were (1) Infancy (2) Mental Incapacity, (3) coercion and (4) Ignorance. The rest of the lecture on the first day was devoted to appropriate remarks on these heads. In support of his assertions, and to illustrate himself, the lecturer quoted from, and gave references to, the works of Russel and Austin and the reports of English cases. In treating of infancy and coercion, the lecturer gave the English Law and Scotch Law but did not draw the attention of his class to the fact that the Penal Code departed in many particulars from them in these respects. We need not remind the lecturer that whatever value references to the English Law made to a class of Hindoo Students have, it is this that they but elucidate the Indian Law, and that therefore the statement of what English Law is on a particular subject unaccompanied by the statement of the provisions of the Indian Law will only bewilder a new student. The lecturer in our opinion did not dwell long enough on 'Coercion' but he treatd the other three heads very clearly.

In his lecture on Thursday night, Mr. Lakshmipati explained the terms 'Abetment', 'Treason', and 'Unlawful assembly' and read appropriate passages from Mayne bearing on the subject. We are not hard upon the lecturer. We know want of time, and want of knowledge of the requirements of his audience will for a time come in his way. But the community we assure him is exceedingly obliged to him for his disinterested zeal for them and it shall be glad to hear him.

वऱ्हाड

उभयतां कमिशनर साहेब हैदराबादेकडे गेले होते त्यांतून. जुडि० कमिशनर साहेब मलकापुरास काल रोजीं आले कर्नल नेमाई साहेब परत आले नाहींत, ते दिल्ली दरबारास जाणार आहेत.

निजाम सरकार औरंगाबादेहून १८वे तारखेस पुण्यास नीघाले त्यांचे प्रायव्हेट सेक्रटरी मेजर हावलाक साहेब दिल्लीस जाऊन दाखल झाले. सरकारच्या जनानखान्याकरितां ६ स्पेशियलगाड्या १०००० रुपयांस ठरविल्या आहेत—सरकारस्वारी बरोबर ५० शिद्दी लोकांचा पाहरा जाणार आहे.

सर रिचर्ड टेंपल साहेब जे नागपुरचे चिफ कमिशनरीवरून आपले इकडे रेसिडेंट झाले होते व वऱ्हाडांत आलेही होते ते हल्लीं बंगालचे लेफटिनेट गव्हर्नर अ

सून त्यास मुंबईच्या गव्हर्नरची जागा मिळाली अशी विलायतेहून तारायंत्रांतून बातमी आली आहे हें ऐकून आह्मांस संतोष होतो व्हाडप्रांतांतील दुष्काळाचे वेळीं यांनीं फार उत्तम नजर पोंचविली होती व तेच ईश्वरकृपेनें मुंबई इलाख्यास दुष्काळाचे हंगामांत नेमिले गेले तेणेंकरून व्यवस्था फार उत्तम राहील. हें तिकडील लोकांचें सुदैव समजलें पाहिजे.

मि० लीवार्नर साहेब पुण्यास असिस्टंट कमिशनर झाले व रवा० सी वोडहौस साहेब मुंबईस प्रायव्हेट सेक्रटरी झाले.

आह्मांस पत्र आलें आहे त्याप्रमाणें मुंबई समाचारकर्त्यांनें लिहिलें आहे कीं दिल्ही दरबारास जे नेटिव पत्रकर्ते बोलाविले आहेत त्यांस सरकार एकेक पृथक तंबू देणार तसेंच फर्निचर, अन्नखर्च, व वाहनेंही सरकार देईल, आणि एडिटर व त्याचे १ नोकर यांकरितां या आठवड्याचे आंत त्यांस एक रेलवे पास पाठवितील, सरकार हा फार मोठा खर्च करीत आहे यांत संशय नाहीं.

या आठवड्याचे हिंदुस्थान सरकारचे ग्याझेटांत वऱ्हाडांतील परिक्षेंत पास झाले त्या लोकांचीं नांवें छापिलीं आहेत तीं:-

मि. ई जे किट्स असिस्टंट कमिशनर आणि मि. अबदुल हक्क एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर हायर स्यांडर्डप्रमाणें कायद्याचे परीक्षेंत पास झाले. व मि. आर डी हेर व खान बहादुर महमद शाबुद्दीन आफिशियेटिंग असिस्टंट कमिशनर हे लोअर स्यांडर्ड प्रमाणें मराठी भाषेच्या परीक्षेंत पास झाले.

जे लोक ग्याझेटेड आफिसर आहेत त्यांच्या परिक्षेचे निकाल हिंदुस्थान सरकारचे ग्याझेटांत छापून येतात. व तहशिलदार, क्लार्क वगैरे मिनिस्टेरीयल आफिसर यांचे रेसिडेन्सी आर्डरमध्यें छापले जातात. त्याप्रमाणें बाकी पास झालेल्यांचीं नांवें रे. आ. मध्यें आलीं आहेत तीं अशीं:—

रा. रा. केशव जयकृष्ण क्लार्क हायर स्यांडर्ड प्रमाणें कायद्यांत पास

मि० अबदुलरहिमानखान तहशिलदार व मि० शाबासखान तहशिलदार, व रा. रा. शंकर रामचंद्र क्लार्क लोअर स्यांडर्ड प्रमाणें कायद्यांत पास.

कपाशीच्या हंगामाच्या रिपोर्टावरून समजतें कीं गुदस्त साली कपाशीकडे जितकी जमीन होती त्यापेक्षां साल मजकुरीं ८१९३१ एकर कमी आहे. याचे कारण पेरणीचे हंगामास चांगला पाऊस न पडल्यामुळें लोकांनीं कपाशीसाठीं राखलेल्या कांहीं शेतांतून जवारी पेरली.

मि० म्याकिंटाश साहेब उमरावतीच्या हायस्कूलचे हेड मास्तर यांजविषयीं आमचे बंधू उर्दू अखबार कर्ते यांनीं गेल्या आठवड्यांत एक चुरचुरीत आर्टिकल लिहिलें आहे तें सर्वांनीं पाहिलें असेलच त्यांत लिहिलेली केवळ अयोग्य प्रकारची वर्तणूक खरोखर यांकडून झाली असेल तर डायरेक्टर साहेबांनीं त्याविषयीं अवश्य कांहीं तजवीज करावी असें आह्मांस वाटतें मागें ही एक दोन वेळीं म्याकिंटाश साहेब यांस लांछनास्पद असे मजकूर त्या पत्रांत प्रसिद्ध झाले आहित- ते जर खोटे असते तर खरें काय तें त्यांनां लोकांपुढें ठेवणें अवश्य होतें पण त्यांनीं आज पर्यंत मूग खाल्ले आहित यावरून लोकांनीं काय समजावें? डायरेक्टर साहेबांनीं तरी साहेब बहादुरांस सक्तीच्या निदान सामोपचाराच्या दोन गोष्टी सांगाव्या व असे फार्स पुनःपुनः लोक दृष्टीपुढें येणार नाहींत असें करावें.

बाळापुरचे चिफ मि० भोलासिंग यांच्या दोन तीन चांगल्या कामगिरीबद्दल आह्मांकडे माहिती आली आहे ती आह्मी पुढील अंकांत घेऊं.

रा. रा. वामनराव महादेव कोलटकर, एथील क्लार्क आफ धि कोर्ट रा. रा. कृष्णरावजी यांचे बंधू नागपुरास वकीलीचे परीक्षेंत पास झाले. नोकरीस कंटाळून एतन्निमित्त त्यांनीं वर्ष दीड वर्ष रजा घेउन दीड दोन हजारांचें नुकसानही करून घेतलें आहे सबब इच्छेप्रमाणें त्यांचे प्रयत्नांत त्यांस यश आलें येणेंकरून आह्मांस संतोष वाटतो.

नृसिंहवाडीकर नाटकवाले एथें आले आहेत. काल त्यांनीं खेळ केला त्यांच्यांत एक स्त्री आहे ती पुष्कळ कामें हुशारीनें करिते.

दुष्काळ रिलिफ फंडाकडे या आठवड्यांत ४३७ रुपयांची व १४ रुपये वर्गणीचीं आणखीं नांवें दाखल झालीं. व अकोल्याचे एका मित्रानीं बाहेरून या कामानिमित्त ९० रुपये देणगी व महिना ९ रुपये वर्गणी स्वीकारण्याविषयीं लिहिलें आहे.

वर्धा स्टेट रेलवे ९वे तारखेपासून पुन्हा चालू होणार.

मि० लक्ष्मीपति बारिस्टर यांनीं आह्मास कळविलें आहे कीं त्यांनीं आपले नोकरावर केलेला मुकद्दमा नुसत्या बोलाचालीचा नसून असाल्टचा होता.

वर्तमानसार

रशिया— सेंटपिटर्सबर्ग, ता० १८ नोवेंबर; रशियाच्या दक्षिणभागांतील रेलवेवरील मालाचा व्यापार बंद केला आहे.— ता० ११; रशियन सरकार आपली फौज तयार करून पाठवीत आहे— लं० ता० १'; रशियाचे प्रधान प्रिन्स गार्चकाफ यांनीं युरोपांतील प्रमुख सरकारांस पत्र लिहिलें, त्यांत लार्ड डर्बीच्या पत्राचें असें उत्तर दिलें आहे कीं, तुर्कीचें राज्य सायसंगीन रहावें ही गोष्ट भूतदया व युरोपाची स्वस्थता कायम रहाण्याकरितां ज्या हमी पाहिजेत यांच्या पेक्षां कमी अगत्याची आहे. कान्स्तांतिनोपलविषयीं रशियाचा जो कावा आहे ह्मणून ह्मणतात तो मुळींच नाहीं. प्रधान मजकूर दुसऱ्या पत्रांत लिहितात कीं, रशियाच्या कारस्तानाविषयीं इंग्लिश सरकार विनाकारण भीति बाळगतें यावरून फार वाईट वाटतें.— ता० २२; राणी साहेबांचे रशियांतील वकील लार्ड लाफ्टस यांची व रशियन बादशहाची ता० २–रोजीं भेट झाली तेव्हां बादशहा फार प्रेमपुरस्सर बोलला कीं, आमचे व राणीसाहेबांचे उद्देश एकसारखेच आहेत, ह्मणून तुर्कीच्या प्रकरणांत उभयतांचें मत एकच असण्याचें मोठें आगत्य आहे. बादशहानें ह्मटलें, मी प्रामाणिकपणें सांगतों कीं, कान्स्तांतिनोपल घेण्याचा आमचा अगदीं बेत नाहीं, आणि जर बलगेरियांत आह्मीं आपली फौज ठेविली तर थोडेच दिवस ठेवूं. इंग्लंडास आमचा भरंवसा वाटत नाहीं, यावरून मला फार दुःख वाटतें. हिंदुस्थान जिंकण्याचा आमचा बेत आहे हें ह्मणणें अगदीं अयुक्तिक व असंभवनीय आहे.— सेंटपिटर्सबुर्ग ता० २३; काल रशियन बादशहानें बडे लोकांच्या भेटी घेतल्या तेव्हां सांगितलें कीं, सल्ला व्हावा अशी मी अजून आशा करतों, पण बंड केलेल्या प्रांतांस राज्यकारभाराची स्वतंत्रता मिळेल अशी तजवीज करण्याविषयीं म्यां वचन दिलें आहे.

ज्ञा. द.

नोटिसा

उकर्डा उन्हाळे बुधाळेकर मयत बारस झेलाई व कासाई मर्द उकर्डा यांस खालीं सही करणार मी नोटिस देतों कीं तुह्मांकडे आमची खाते बाकी १०० रुपये व शिवाय व्याज घेणें आहे तर तुह्मी २ महिन्यांचे आंत आमचा निकाल करून देणें नाहीं तर आह्मी कायद्याप्रमाणें दिवाणी कोर्टांत फिर्याद करून घेऊ. कळावें ता. १ डिसेंबर सन १८७६ इसवी.

(सही) नानकराम गंगाराम दुकान
पंचगव्हाण दस्तुर खुद

नोटिस.

धनसिंग वल्लद बनाजी तवर व करणाजी वल्लद हरबाजी झापे उभयता राहणार मौजे गाजीपुर तालुके अकोलें यास खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते की आमचा नंबर मौजे गाजीपुर येथील सर्वे नंबर २४ पैकीं निमें तुह्मी आरदवटाईनें वाहिला असोन त्यांतील ज्वारी तुह्मी सोंगुन गाजीपुरात गंजलावला व गाजीपुरांत नेऊं नये अशी आह्मी तुह्मास ताकिद दिली होती असे असता तुह्मी लबाडी करण्याकरितां हा ज्वारीचा गंज तुह्मी गाजीपुरात घातला करितां रगडतावेळेस तुह्मी आमचा गडी घेऊन जाऊन आमचे गड्याचे समक्ष रगडून निमेंनिम माल टाकून द्यावा असे न केलें तर आमची ज्वारी सरासरी [illegible] वीस खंडी होते तितकी दिवाणींत फिर्याद करून भरून घेतली जाईल तुमची कोणतीही तक्रार ऐकली जाणार नाहीं करितां तुह्मास लेखी नोटिस दिली आहे तर आठ दिवसांत सर्व निकाल करावा तारीख २४ माहे नोवेंबर सन १८७६ इसवी

(सही) वामनराव गोविंद जमादार दस्तुर सखाराम गुमास्ते
कुलमुखत्यार.

नोटिस.

भोजाजी वल्लद निबाजी मोडसे राहाणार दारापुर प्रगणे खोलापुर यास खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं मौजे ताकवड प्रगणें मूर्तिजापुर एथील सर्वे नंबर ११।१२।१७ हे आह्मास मनसाराम वल्लद चतुरसिंग टाकोनकार व रावजी वल्लद सिवलाजी पाथरकार या दोघानीं आह्मास तारीख ११।९।७६ इसवी रोजीं खरीदखत करून दिलें व जो तुह्मी रावजी वल्लद सिवलाजी पाथरकार यांस एक रुपयाचे स्टांपावर लेख करून दिला तोंही सदरील वर लिहिलेले मजकुरानीं आमचे स्वाधीन केला असें असून तुह्मी विनाकारण त्यास व आह्मास आपण हल्लीं हरकत करितां हें आह्मास बरोबर समजत नाहीं करितां आठ दिवसाचें आंत तुह्मी खुलासेवार जबाब द्यावा असें न केल्यास रीतीप्रमाणें दिवाणींत दावा करून सनमजकुरचे पिकासुद्धां भरून घेतलें जाईल. कळावें तारीख २४ माहे नोवेंबर सन १८७६ इसवी.

[सही] वामनराव गोविंद जमादार
दस्तुर रामचंद्र सखाराम
गुमास्ते कुलमुखत्यार
दुकान मूर्तिजापुर

नोटिस.

मानसी खुरसी वर्धमान पुंसी जैसीभाई रहाणार हल्लीं मूर्तिजापुर यांस खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुह्मी आमचे जवस ७९ खंडी दरखंडी २७ रुपये प्रमाणें सवदा करून रुपये १०० रोख बयाना देऊन बाकी रु. माप झाल्यावर देऊ असें ठरलें असतां माप वगैरे घेतले असून हा काल पावेतो रुपये दिले नाहींत व विनाकारण खोटी नोटिस टपालांतून देता कीं जवारी १०० व गहू ७९ खंडीचा सवदा केला असें लिहितां तर मुळींच गहू व जवारीचा सवदा केला नसून कांहीं एक संबंध किंवा गोष्ट नाहीं असें असतां अशी खोटी नोटिस आपण माझे जवसाचे रुपये न देण्याचे इराद्यानें दिली परंतु अशी खोटी नोटिस दिल्यानें माझा पैसा आपणास पचेल असें समजू नये करितां नोटिस देण्यांत येते कीं जवसाबद्दल बयान्याचे रुपये १०० मुजरे घेऊन बाकी रुपये नोटिसीचे खर्चासुद्धां आठ दिवसांत दाखल करावे न केल्यास एकदम कोणतीही तक्रार न ऐकतां दिवाणी कोर्ट मार्फतीनें खर्चासुद्धां पैसा वसूल केला जाईल. कळावें तारीख २९ नोवेंबर सन १८७६ इसवी.

[सही] पिरथमजी वल्लद राघोजी
तिडके मुकदम मौजे सांगवी
दस्तुर खुद

READY FOR SALE.

the CODE OF CIVIL PROCEDURE.

BEING

Acts VIII of 1859 and XX111 of 1861, with decisions Contained in the Bombay High Court and the Indian Law Reports, from 1862 to the end of August 1876. Price Rs. 2—8, if paid before the 1st October next, and Rs. 3 afterwards. For outsiders annas 4 in addition for postage. Books sold will bear the signature of either of the undersigned. Apply to

GUNGADHUR V. LIMAYE
Pleader, Shunwar Peit.

PANDURANG BACHAJEE
Pleadar, near Panjarpole.

Poona
1st Sept. 1876

N. B. A Digest of cases on Hindoo and Mahomedan Laws and the Indian Succession Act, is under preparation.

नोटिस

लक्ष्मण वल्लद ममताजी जिरे माळी मारुडकार वस्ती मौजे टाकळी अंत्री बोराखडी जवळ आहे ती, तालुके मलकापुर यास देवकी मर्द मक्ष्मण जिरे माळी हल्लीं वस्ती जनुनें तालुक खामगाव इजकडून नोटिस देण्यांत येतें कीं तुमचे बरोबर माझें लग्न झाल्यास १७।१८ वर्षे झालीं तेव्हां प्रथम लग्न करून मजला तुह्मी आपले गावीं नेलें व परत माहेरीं आणून घातलें तेव्हांपासून १७।१८ वर्षे मी आपले भाई व बापापाशींच आहे पुन्हा: कित्येक वेळा माझ्या आईनें व भावानें नेण्याविषयीं ह्मटलें असतां नेलें नाहीं त्याम तुह्मास रक्तपितीचा रोग झाला आहे याजला माझा व तुमचा उपाय नाहीं त्यास आज पावेतों मला टाकून दिल्याबद्दल अन्न वस्त्राचा खर्च मझे अईस चुकवून मला देऊन जावें अगर नेणें नसेल तर ही नोटिस पोचल्या तारखेपासून १९ दिवसांत मला फारकत लिहून द्यावी ह्मणजे मी दुसरा पाटाचा नवरा करीन याप्रमाणें न केल्यास मग मुदत गुजरल्यावर माझी मी मुखत्यार आहे पाटाचा नवरा पाहिजेल तो करीन मग तुमचा मजवर कोणतेही प्रकारें लग्नाचा हक्कसंबंध रहाणार नाहीं याजबद्दल काय ते नोटिशीने मुदतीचे आंत कळवावें तारीख १६ माहे नोवेंबर सन १८७६ इसवी

(सही) देवकी मर्द लक्ष्मण
इचे हातची सहीची
रेघ.

नोटिस.

गणू वल्लद जिवबा तेली राहणार मौजे हिरपुर प्रगणे दहिहांडा तालुके मूर्तिजापुर यास खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते की आमचे रुपये ५१३ दिवाळीस हिशेब रुजू होऊन तुह्माकडेस बाकीं निघाली ते तुह्मी आमचा मुलगा भोगिन्या हा नालायक आहे व मी त्या ला काढून दिले आहे तर माझा पैसा आपण त्यास देऊनये करितां तुह्मास लेखीं नोटिशीनें कळविलें आहे, जर दिले असतां मी मजरा देणार नाहीं कळावे तारीख २४ माहे नोवेंबर सन १८७६ इसवी

(सही) आकाजी वल्लद लक्ष्मणजी
सुतार राहणार हिरपुर प्रगणें दहिहांडा निशाणी खुद्द हातची.

नोटिस.

उकर्डा कोष्टी राहणार मौजे हिरपुर प्रगणें दहिहांडा तालुके मूर्तिजापुर यास खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते की तुह्माकडेस आमचे गल्ह्याचे रुपये ११४ घेणें असून करार दिपवाळीचा होता परंतु आद्याप रुपये दिले नाहींत करितां नोटिस देण्यात येते कीं आठ दिवसांचे आंत रुपये द्यावे आणि हे रुपये आमचा मुलगा भोगिन्या यास देऊ नये जर द्याल तर तुमची तक्रार न ऐकतां दिवाणी कोर्टमार्फतीनें वसूल केले जातील करितां पंधरा दिवसांचे आंत आह्मास देऊन पावती घ्यावी नाहीं तर रीतीप्रमाणें तजवीज केली जाईल कळावें तारीख २४ माहे नोवेंबर सन १८७६ इसवी

(सही) आकाजी वल्लद लक्ष्मण सुतार निशाणी खुद्द हातची असे

नोटिस

टिकमदास ताराचंद दुकान अकोला यांस खालीं सही करणार यांजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं बापुजी रामचंद्र पंडित पुर्णेकर यांकरितां तुह्मी संवत १९३०।३१ सालच पेवची जवारी खंडी २५ चा आह्मासी सवदा केला व आपले गुमास्ते आह्माबरोबर देऊन माल आणवून पहून विसार रुपये २०० दिल्हात. ज्वारी काढून आणण्याकरितां गुमास्ता मागितला असतां तुह्माजवर भरवसा आहे तक्रार कांहीं होणार नाहीं असें सांगितल्यावरून आह्मी जवारी गाड्या २९ तारीख २४ रोजीं तुह्माकडे आणिल्या असतां भावाचे मंदी वरून तुमचे पोटांत कपट येऊन तुह्मी माप घेण्यास नानू करू लागला. ३ प्रहर गाड्या खड्या राहिल्यानंतर तुह्मी मालाची तपासणी करून ९ गाड्या मासल्या बरहुकूम असतांही तशा नाहींत ह्मणून वेगळ्या काढिल्या. व बाकीच्यांचें माप सुरू केलें. व या दिवशीं ९ गाड्यांचें माप होऊन ४२ पोत्यांतून च्यार खंडी सवा अक्रा मण जवारी तुह्मी आपले पदरांत घेतली. व संध्याकाळ झाल्याचे सबबेनें पुढील माप तकूब केलें व दुसरे दिवशीं राहिलेल्या सर्वच गाड्यांतील माल नापसंत ह्मणून तक्रार काढिली. एक अहोरात्र व दुसरे दिवशीं दीड प्रहरपर्यंत गाड्या तुमच्या भानगडींत राहून तुह्मी माप घेत नाहीं असें स्पष्ट सांगितल्यावरून तो माल गावांत आणून भाड्याचे घरांत भरून ठेविला आहे व तुह्मास ही मुद्दाम नोटिस दिली आहे तर नोटिस पोचल्यापासून २४ तासांत तुह्मी गावांत येऊन आपली जवारी मोजून घेऊन जावी. तसें न कराल तर आह्मी चालू बाजारभावाप्रमाणें सदर्हू राहिलेल्या जवारीची विक्री करू आणि त्यांत तुमचे आमचे ठरले भावांत नुकसानी येईल ती व भाड्याचे गाड्यांत दीड दिवस खोळंबल्याबद्दल दररोज रुपया १ व घराचें भाडें, व आमचे अकोटचे खेपांचा खर्च व या नोटिशीचा खर्च मिळून एकंदर तुमचे तक्रारीमुळें जें नुकसान झालें आहे तें तुह्मापासून कायदेशीर रीतीप्रमाणें घेतलें जाईल. पुढें विशेष खर्च होणार तो टळावा ह्मणून ही तुह्मांस अगाऊ सूचना दिली आहे. कळावें तारीख २७ माहे नोवेंबर सन १८७६ इसवी

(सही) नारायण लक्ष्मण गडड
हल्लीं मुकाम अकोलें दस्तुर खुद्द.

ताजाकलम— स्टेशनावर असलेली ४२ पोतीं राहिलेल्या मालाची भानगड संपेपर्यंत तुह्माला नेण्यास परवानगी नाहीं. आह्मी त्यांवर आपली निशाणी केली आहे. इतक्याउपर तो माल आमचे सल्या शिवाय तुह्मी हलवाल तर तुह्मांवर फौजदारी होईल. कळावें तारीख मजकूर

नोटिस.

उकिर्डा वल्लद कृष्णाजी पाटील शिंदे मौजे धाकली प्रगणें पिंजर यास श्रीपत वल्लद खेत्राजी वंजारी वस्ती किनखेडे तालुके अकोलें याजकडून नोटिस देण्यांत येतें कीं तुह्मी तारीख २९ आक्टोबर सन १८७६ इसवीची नोटिस दिली कीं, आमचे वडिलाचे रुपये २०० देणें आहेत अजून रुपये दिले नाहींत ते आठ दिवसांत द्यावे ह्मणून कळविलें पण हे रुपये रोखा झाल्यावर च्यार महिन्यांनीं मुद्दलरुपये २०० आणि व्याजाचे रुपये ११ असे कृष्णाजी हैराण असोन बैठकींत निजला होता तेव्हां त्याजला साक्षीदारासमक्ष रुपये दिले आहेत रोखा घ्यावा तर दुसरे दिवशीं देईन असें सबबेनें राहिला ही गोष्ट तुह्मास माहित असोन तुह्मी दुबार रुपये मागता हें कसें? ह्या नोटिसीचा खर्च तुह्मी द्यावा आणि आमचा रोखा कृष्णा मेत झाल्यावर तुह्मी देतों देतों ह्मणून चाळवून आजवर दिला नाहींत. नोटिस पावल्यानंतर आठ दिवसांची वाट पाहू नाहीं पेक्षां न्याय कोर्टांत दावा करू कळावें तारीख १९ माहे नोवेंबर सन १८७६ इसवी

(सही) श्रीपत वल्लद खेत्राजी वंजारी घुगे दस्तुर हसाजी
पाटील चांदुरकर निशाणी खुद्द केली असे

नोटिस.

खालीं सही करणार याजकडून सर्व लोकांस कळविण्यांत येते कीं आह्मी आमचे दुकानचे गुमास्ते दोन एक राघो तुकाराम चतुर व रामचंद्र भगवंत चतुर या उभयतांस आह्मी आपले नोकरीपासून गणू तुकाराम याजला ज्येष्ठ शुध्द १ संवत १९२३ सालापासून व रामचंद्र भगवंत याजला अश्विन शुध्द १ संवत १९३२ सालापसून दूर केले आहे तर कोणीही आमचे नावानीं वर लिहिलेले इसमास पैसा देऊन पावती घेतल्यास किंवा आमचे नांवे मांडल्यास ती पावती व तो पैसा आह्मी कबूल करणार नाही. कळावें तारीख २९ नवंबर सन १८७६ इसवी.

[सही] अंबादास गोपाळ दस्तुर खुद्द

नोटिस.

बाळाराम रामधण मारवाडी राहणार मौजे पळसो प्रगणें मूर्तिजापुर तालुके अकोलें व शेख इमाम वल्लद शेख चांद मुसलमान राहणार मौजे सोनोरी मूर्तिजापुर व राघो शिवराम भट जोशी पळसोकर यांस खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते की आमचे कासमपुरचें पेव जवारीचें जुनें एकुणतीस खंडी सवासहा कुडवाचें उसणें घेऊन नवे मोबदला मूर्तिजापुरास पोहचतें करून देण्याचे करारानें घेतलें असून नवी जवारी विकावयास स्टेशनावर येणें सुरू झाली आहे तर आठ दिवसांचे आंत करारप्रमाणें जवारी नवीन मूर्तिजापुरांत मोजून द्यावी याप्रमाणें न केल्यास रीतीप्रमाणें दिवाणींत फिर्याद करून वीस रुपये खंडीप्रमाणें दाम कोर्ट मार्फत वसूल केला जाईल तारीख २३ माहे नोवेंबर सन १८७६ इसवी.

[सही] वामनराव गोविंद जमादार
तर्फे रामचंद्र सखाराम
कुलमुखत्यार.
दस्तुर खुद्द.

नोटिस,

लालभाई वल्लद सुलतानभाई देशमुख रहाणार मौजे मधापुर तालुके अकोला यांस खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं पुंज्या वल्लद पाम्या महार याचीं शेतें सर्वे नंबर ३।७०।७७ ७१।१२ हीं आह्मी फरोक्त घेतलीं यांत दोन नंबर सालीम व तीन नंबरांतील तिसरा हिस्सा अशीं पांच शेतें आह्मी घेतलीं असून तुह्मी आह्मापासून अरदबटाईनें केलीं असून त्यांतील एक शेत पऱ्हाटीचें तुह्मी आमची परवानगी न घेतां व आमचा मनुष्य न नेतां तुह्मी कापूस वेचला तेव्हां तुह्मास नोटिसीनें असें कळविलें आहे कीं आपण जरी संभावित अहा तरी आमचे विन पुसलेशिवाय आपणास आपले मनांत येईल त्या वेळेस वेचावें व मालांत कमी जस्ती लबाडी करावी हें तुमचे सारख्यास उचित नाहीं व तसें करण्यास आह्मी ही कबूल करित नाहीं करितां तुह्मास नोटिसीनें कळविलें जातें कीं तुह्मी आमचा मनुष्य नेऊन त्याचे समक्ष कापूस किंवा जवारीचा निकाल करावा असें न केलें तर च्यार संभावित [illegible] जो अंदाजानीं शेतांतील माल सांगतील तितका दिवाणींत फिर्याद करून भरून घेण्याची तजवीज केली जाईल करितां नोटिस पावल्यापासून ३ दिवसांचे आंत सदर्हू लिहिलेप्रमाणें तजवीज केली पाहिजे कळावें तारीख २३ नोवेंबर सन १८७६ इसवी.

(सही] वामनराव गोविंद जमादार

हें पत्र अकोलें एथें खंडेराव बाळाजी फडके यांचे वऱ्हाडसमाचार छा.छा. म

REG ISTERED NO. 7, 1876

वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक १०   अकोला रविवार ता० १० माहे डिसेंबर सन १८७६ इ०   अंक ४९

वऱ्हाडसमाचाराचीकिंमत

	रुपये
वर्षाचे अगाऊ	९
सालअखेर	७
किरकोळ अंकास	०४
डाकहाशील	
वर्षाचे अगाऊ	१०८
,, अखेर	२

नवीन वर्गणीदार होऊ इच्छिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी यावी ह्मणजे पत्र सुरू केलें जाईल.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, दर ओळीस	०१०६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
,, दुसरे खेपेस	०२

नोटिस

सालकराम गणेशदास मारवाडी दुकान मौजे शाहापुर तर्फ मजकूर तालुके खामगाव यास हिराचंद तापीदास वहिवाटदार झालचंद गुमास्ते दुकान बाळापुर याजकडून देण्यांत येते कीं मौजे खेटरी एथील दुलाजी वल्लद कुकाजी पाटील चतारीकर याचे जवारीचें पेव कार्तिक वद्य १ संवत १९३३ रोजीं आह्मी खरीदी घेतलें. जवारी ५ व ५।तथा ५॥ त्यांत पेवबूड व तोंडवी मिळून ४ मण वजा जातां बाकीं सर्व जवारी मोजून घ्यावी असा सवदा झाल्यावर नंतर तेच दिवशीं तेथे तुह्मी आमशीं तोच सवदा आपण घेण्याचा कबूल केला दर ५६ प्रमाणें त्यापैकीं ५० रुपये इसार दिले आणि मापाविषयीं असा करार होता कीं माप पेवावर घेऊन रुपये चुकते करून द्यावे माप घेण्यास ८ दिवसाची मुदत होती त्याप्रमाणें हाकाळपर्यंत तुह्मी जवारीचें माप घेतलें नाहीं पाटील याचे तगाद्यावरून आतां विनाकारण भाडें खर्च करून ती जवारी बाळापुरास आणणें भाग झालें. भाड्याचा खर्च विनाकारण पडणार. हल्लीं कळविण्यांत येतें कीं ८ दिवसांचे आंत बाळापुरास तुह्मी येऊन जवारी मापून घे[illegible] रुपये भाड्यासुद्धां चुकते करून द्यावे [illegible]प्रमाणें न केल्यास तुमचे अटकावामुळें [illegible] हातचा भाव निघून गेला आतां त्या [illegible]वांत हल्लींच्या भावानें विक्री होऊन जं घटती पडेल ती नुकसानी व भाड्याचे [illegible]र्चासुद्धां मिळण्याविषयीं तुह्मावर फिर्याद [illegible]ली जाईल कारितां अगाऊ या नोटिसी[illegible] कळविलें आहे. व नोटिसीचा खर्च तुह्मा[illegible] आहे कळावें. तारीख १ माहे डिसेंबर [illegible]न १८७६ इसवी.

(सही) झाल[illegible]चंद पा[illegible]चंद गुमास्ते

दस्तुर खुद्द

पत्रव्यवहार

या सदराखालील मजकूर पत्रकर्त्यांच्या मतास मिळूनच असतील असें समजूं नये.

मलकापुर ता. ३ डिसेंबर १८७६ इ.

रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांसः—

विनंती विशेषः—

गेल्या आठवड्यांत डायरेक्टर साहेबांची स्वारी एथें येऊन गेली. साहेब बहादूर ता० २० नवेंबर रोजीं सायंकाळीं एथें आले व तीन मुक्काम एथें करून ता० १ माहे मजकूर रोजीं सायंकाळीं दताळें, शेलापूर वगैरे गावावरून बुलढाण्याकडे जाण्यास रवाना झाले.; साहेबांचे डेरे नदीपलीकड केशवराव-देशमुख यांच्या मळ्यांत दिले होते. सदरहू जागेंत दोन विहिरी असून छाया दाट असल्यामुळें स्थान मोठें रमणीय दिसतें. शिवाय तेथें थोडंबहुत बागाईत असल्यामुळें, तें स्थळ विशेषच आल्हादकारक व शोभिवंत असें नजरेस येतें. अधिकारी लोकांस उतरण्यास ही जागा फार सोयकर आहे यांत शंका नाहीं. अस्तु. डायरेक्टर साहेब एथील शाळा पाहून बरेच खुष झाले. एथें एकंदर सरकारी अशा तीन शाळा आहेत. एक मराठी आणि २ हिंदुस्थानी पैकीं एक मुलींची.

साहेबांची मिजास फार साधी असल्यामुळें गावांत फारशी त्यांची गडबड नव्हती. एकंदर लोकांनीं साहेबांचे साधेपणाची व संभावितपणाची फारच तारीफ केली. जे जे तंबूवर भेटण्यास गेले त्यांचा त्यांनीं आदर त्यांच्या योग्यतेनुरूप फार उत्तम प्रकारें ठेवला. त्यांच्याशीं स्वस्थपणें बोलले; तेणें करून प्रत्येक त्यांच्या चांगूलपणा विषयींचा सुग्रह घेऊन गेला. तथापि त्यांस फारसे ग्रामस्थ भेटण्यास गेले असें नाहीं. व सर्व वऱ्हाडांत **गिरीच्या संबंधानें दुसऱ्या प्रतींत गणना होणाऱ्या गांवाला ही गोष्ट विशेष नसतां साधारणच आहे. हिंदू मंडळी पैकीं आमचे एथील दयाळु व सुज्ञ तहशिलदार साहेब हे व इतर तीन चार गृहस्थ त्यांच्या भेटीस गेले होते. संभावीत मुसलमान मंडळीचा मात्र समाज बराच गेला होता. अस्तु. एवढ्या मोठ्या हुद्यावर असून भाई साहेबासारखे निरभिमान वृत्तीचे गृहस्थ पाहूं गेलें असतां फारच विरळा सांपडतील. भाई साहेबांस फोटोग्राफीचा फार शोक आहे असें दिसतें. मलकापूर शहर प्राचीन काळचें नामांकित असल्यामुळें एथें कांहीं इमारती वाडे तसेंच देवालयें मोठीं उत्तम आहेत. अशा ठिकाणच्या शहरच्या भागाचे एक दोन प्रकाराचे देखावे भाई साहेबांनीं घेतले. भाईसाहेब गेले त्यादिवशीं त्यांना पोंचविण्यास सुमारें २५।३० मंडळी गेली होती.

मे. जुडिशियल कमिशनर साहेब तारीख २ रोजीं एथें आले व बुलढाण्याकडे स्वारींत जाण्याकरितां गेले. मे. एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर यांची स्वारी तालुक्यांत दौऱ्यावर आहे.

एक

पत्र वाचणारा

रा. रा. वऱ्हाडसमाचारकर्ते यांसः—

वि. वि. मी श्रीबालाजींचे यात्रेकरितां देऊळगाव राजा तालुके चिखली जिल्हे बुलढाणें एथें आलों तेव्हांपासून एथेंच आहे एकंदर यात्रावगैरे सुरक्षित झाली. श्रीजीस कानगी अजमासे तेहेतीस हजार आली. बाकी व्यवस्थेबद्दल पत्र आपले अंकीं लिहून आलें आहेच.

एथें फीमेल स्कूल ह्मणजे मुलींची शाळा आहे. एकंदर वऱ्हाडांत एवढी मुलीची शाळा माझे पहाण्यांत नाहीं. फक्त खामगावची बरी आहे. एथील शाळेंत मुली साठ सत्तर आहेत. अभ्यास बरा आहे. मास्तर रा. रा. बाबुराव महादेव ह्मणोन गृहस्थ आहेत आणि हाताखालीं असिस्टंट कोणी साळ्याची मुलगी आहे, तिला कांहीं रक्तपितीचा आजार असल्याचें आढळतें. पत्रकर्ते महाराज, जर या शाळेस दुसरा असिस्टंट सरकार नेमील व गावचे लोक चांगली मदत देतील तर चालू स्थितीपेक्षां अभ्यास ज्यास्त होऊन शाळेस उत्तेजन येईल.

इतर देशाप्रमाणें एथेंही पर्जन्य आजवर नसल्यामुळें महर्गता विशेष असून लोक आपापले ठिकाणीं हवालदील आहेत. एथें रा. हरीपंत नावाचें एक देवी काढणारे डाक्टर आहेत; पण देवी काढण्याचें काम बहुतकरून त्यांचा शिपाई आहे तो करित असतो. हे गृहस्थ मोठे चैनी व ऐटी आहेत. मूल मांदें जरी असलें तरी देवी काढल्याशिवाय यांची स्वारी घराबाहेर बहुशा निघत नाहीं असा यांचा बाणा आहे. हे एक वेळ गावांत फिरूं लागले ह्मणजे कित्येक मुलांस त्यांना पाहूनच आजार येतो. एडिटरराव सरकारानें सर्व खातीं रयतेचे हिताकरितां व सुखाकरितां केलीं आहेत आणि याच खात्यांत हे लोक जबरदस्ती करून देवी काढतात, तसें डिस्पेन्सरींत मांदें मनुष्य नेलेंच पाहिजे अशी जबरदस्ती नाहीं तर यांतील इंगित काय? किंवा हे नेमलेले लोक मध्येंच धांदल करून सरकारास बहादुरी दाखवितात? हें कृपा करून जर कोणी तुमच्या वाचकांपैकीं कळविलें तर त्याचा मी फार आभार मानीन. सदर्हूबद्दल एथील लोकांनीं मे० स्यानिटरी कमिशनर साहेब व मे० दि० कमिशनर साहेब यांचेकडे अर्ज केले आहेत व मी तुमचे पत्रद्वारेंही खुलासा करूं इच्छितों.

एथें गावाजवळ एक कोसावर माजूम नगर आहे तेथील डोंगरावर पाणी आहे. त्याचा नहर जुनाट काळी जाधव वंशांतील राजे मानसिंगराव ह्मणून प्रख्यात राजे होऊन गेले त्यांनीं आणण्याचा यत्न केला होता व एक मैल पावेतों नहर बांधून ही आणिला व पुढें काय कारण झालें असेल तें असो, नहराचें काम बंद राहिलें. हल्लीचे याबेंत रा. रा. श्रीकृष्ण नरहर एकस्ट्रा अ० क० यांणीं त्याची माहिती वगैरे जुनाट लोकांकडून मिळवून तें काम पुरें करावें असें मनांत आणिलें आहे. त्याप्रमाणें घडेल तर या गावास पाण्याचें सुख होऊन त्यांचें नाव सदोदित या गावीं रहाणार आहे.

एथील इं. म. शाळा बरी आहे. पोष्ट खातें व पोलिस खातें हीं मध्यम रीतीचीं असून काम बरेंच चालतें. मात्र एथील म्युनिसिप्यालिटीस पंडूची छाया पडल्यासारखी दिसते. औषध उपच्यार चांगले प्रकारें मिळत नाहीं, व तिचा रोग बरा होत नाहीं.

पत्रविस्तार फार झाला सबब पुरें करितों आणखी एखादे वेळीं भेट घेईन कळावे. तारीख २१ माहे नोवेंबर सन १८७६ इसवी.

मुक्काम श्रीनिवास नगर.

आपला मित्र

रमता राम.

वऱ्हाडसमाचार

मिति मार्गशीर्ष वद्य १० शके १७९८

तुर्कस्थानास सहाय.

तुर्कस्थानांतील लढायीविषयीं अलीकडे जी गडबड चालू आहे ती कोठपर्यंत पेटणार व पुढें कसें काय होणार याविषयीं लोक साशंक आहेत. तुर्कस्थानावर रशियाचा डोळा आहे. तुर्कस्थान आपले इंग्लिश सरकारचा हिंदुस्थानांत येण्याचा पूर्वभागचा रस्ता आहे, व हिंदुस्थानाचे उत्तर भागाकडेही रशियाचा डोळा आहे ह्मणून दोहोंकडूनही रशियाचा संसर्ग आपणास पोंचूं नये याजकरितां इंग्लिश सरकार हिंदुस्थानचे उत्तर भागास बळकटी करीत असून तुर्कस्थानानेंही रशियाकडून जिंकलें न जावें ह्मणून त्यास सहाय करण्याच्या विच्यारांत आहे. रशियाची तुर्कस्थानावर स्वारी आलीच तर इंग्रज सरकार तुर्कस्थानचे बाजूस खचीत होईल. तुर्कस्थानांत प्रस्तुत जी लढाई चालू आहे ती त्याच्या कांहीं प्रांतांतील ख्रिस्ती प्रजा व तुर्कस्थान सरकार यांजमध्यें चालू आहे. रशियन सरकार असें ह्मणतें कीं तुर्कस्था

मांतील ख्रिस्ती लोकांना जी गांजणूक होते ती बंद करून त्यांस मुसलमान राजाच्या अमलापासून स्वतंत्र करावें असा आमचा निश्चय आहे व त्याप्रमाणें आह्मी त्यांस वचन दिलें आहे. इंग्लिश सरकार ह्मणतें कीं ख्रिस्ती राजास असा अभिमान असणें बरोबर आहे व आह्मी ख्रिस्ती धर्मी राजे आहों सबब रशियाच्या या बेतास आड येणार नाहीं, परंतु हा हेतु सिद्धीस नेण्याकरितां रशियानें तुर्कस्थानचें राज्य समूळ बुडवावें व आपले राज्यास जोडावें हें आह्मांस संमत नाहीं हाच काय तो वाद आहे. व याच्या निकालाकरितां तुर्कस्थानचें राजधानी शहर कानस्तांतिनोपल एथें युरोपांतील सर्व राजांचे प्रधान मिळून सभा भरवणार आहेत व त्यांत ठरेल त्याप्रमाणें पुढें लढाई किंवा शांतता होणार आहे ही सभा भरण्याची ती तारीख ९ रोजीं सुरू होणार आहे तिकडे सर्वांचें लक्ष लागून राहिलें आहे.

आमच्या इंग्लिश सरकारचें व तुर्कस्थानच्या सुलतानाचें मोठें सख्य आहे. थोडे वर्षांमागें तुर्कस्थानचे सुलतान विलायतेस महाराणी साहेबांकडे पाहुणे गेले होते तर त्यांस बारा लक्ष रुपये खर्चून मोठी टोलेजंग अशी मेजवानी महाराणी साहेबांनीं दिली होती. व हिंदुस्थानाच्या दिशेकडून हा पाहुणा आलेला व हिंदुस्थानचा रस्ता रहाण्याकरितां याच्या स्नेहसंबंधाचें विशेष अगत्य ह्मणून त्याच्या मेजवानीचा खर्च विलायत सरकारानें हिंदुस्थानावर घातला होता हें आमचे वाचकांस ठाऊक असेलच. तेव्हां जर कदाचित दुर्दैवानें तुर्कस्थानच्या बऱ्यावाईटाकरितां इंग्लिश व रशियन यांची लढायी झाली तर हिंदुस्थानास तिचा केवढा मोठा संसर्ग पोचणार आहे! याची कल्पना आमचे वाचकांस सहज होईल. ह्मणून ही लढायी होऊ नये असें आह्मी सोत्कंठ इच्छितों.

आपल्या महाराणी साहेबांस तुर्कस्थानचा अभिमान आहे व तुर्कस्थानांतील प्रजा मुसलमान आहे ह्मणून हिंदुस्थानांतील बहुत मुसलमान लोकांनीं द्रव्य जमा करून तें तुर्कस्थानांत लढायीच्या जागीं पाठविण्याविषयीं महाराणी साहेबांस विनंती केली आहे व रशियापासून तुर्कस्थानचें रक्षण अवश्य करावें अशीही त्यांस प्रार्थना केली आहे. त्या द्रव्याची बेरीज येणेंप्रमाणें.

	रुपये.
कलकत्ता	१००००
मद्रास	८०००
हैदराबाद	५००००
मुंबई....	१००८०
लाहोर	१२०००
वऱ्हाड	७०००
	१३७०००

ही रकम फक्त गरीब गुरीब मुसलमानांपासून जमलेली आहे. मोठ मोठाले मुसलमान राजे, प्रधान, संस्थानिक, सरदार, जहागिरदार, व श्रीमान यांचे पैसे जमावयाचे आहेत ते दिल्ली दरबार आटोपल्यावर जमतील.

काल परवां तारायंत्रांतून वर्तमानें आलीं त्यांवरून असें समजतें कीं लार्ड स्यालिस्बरी कानस्तांतिनोपल एथें जाऊन दाखल झाले. व काल नववे तारखेस प्रधान लोकांचें कौंसल भरण्यास सुरुवात होणार होती. आस्त्रियाचे प्रधान प्रिन्स बिस्मार्क यांची भेट घेण्याकरितां स्यालिस्बरी साहेब गेले होते. त्यांनीं भेटींत कळविलें कीं लढाई होईल असें दिसतें. तरी आह्मी तिऱ्हाईत राहूं व रशियास लढाई न करण्याविषयीं सुचवूं. इंग्लिशांनीं तुर्कस्थानास उघडपणें सहाय होऊं नये. सर्विया प्रांतास रशियन जसे आंतून सहाय्य देत आहेत तसें इंग्लिशांनीं तुर्कस्थानाविषयीं वर्तावें. आह्मी लढायींत शिरणार नाहीं, तरी आमचा आस्त्रिया देश लढायींत सामील झाला, व त्याचा अगदीं नाश होण्याचा समय आला, तर निरुपायानें आह्मास त्याचें संरक्षणासाठीं लढायींत शिरावें लागेल असें प्रिन्स बिस्मार्क यांनीं भाषण केलें. हें भाषण किती पांचपेंचाचें आहे व प्रिन्स बिस्मार्क साहेब अशा प्रकर्णांत कसे खुबीदार वागतात हें फ्रेंच व जर्मन लोकांच्या लढाईंत विशेष स्पष्ट झालेलें आहे. तेव्हां पुढील मोठ्या युद्धसंग्रामाविषयीं कसें काय होईल याजबद्दल काळजी वाटते.

वादळानें झालेली स्थिति

बंगाल इलाख्याच्या ज्या भागांत वादळ झालें त्याचें क्षेत्रफळ ३००० चौरस मैल आहे. त्यांत १०१२००० लोकांची वस्ती होती. त्यापैकीं २१५००० मनुष्यें मरण पावलीं. मेघ्ना नदीच्या मुखापाशीं संदीप बेट, दतिया बेट, बाकरगंज, नोथकला या टापूवर हा कहर गुजरला. तारीख ३१ आक्टोबर रोजीं रात्रीं बारा वाजतां मोठें वादळ होऊन समुद्राचें पाणी मेघ्ना नदीच्या मुखानें जमीनीवर आलें. एकदम १० फूट, २० फूट, व कोठें कोठें त्याहून अधिकही फूट उंचीचा पाण्याचा लोंढा गावांतून शिरला व घरांतून लोक निद्रिस्त असतां त्यांचा एकच हालकल्लोळ झाला. कांहीं घरें उंच होतीं त्यांवर चढून व कांहीं मोठालीं आणि काट्याचीं झाडें होतीं त्यांस अडकून कांहीं लोक बचावले व बाकीचे निजल्या जागीं मरण पावले. पाण्याच्या लाटा एकीमागून एक अशा तीनच आल्या पण त्यांनीं दोन वाजतपर्यंत गर्दी उडविली. पांच वाजतां पूर आला. आणि बारा वाजतां झाडांवर चढलेले लोक खालीं उतरले. अन्नपाण्याशिवाय तो व दुसरा एक दिवस त्यांनीं काढिला. पाणी आलेलें उष्ण होतें परंतु मागाहून वारा असा सुटला कीं झाडें कवटाळून राहिलेले लोकांचे हात अखडून जाऊन कित्येक पाण्यांत पडले व ठार मेले. जनावरांत ह्मशी व हेले जगले आणि गाई व बैल फार मरण पावले. हे प्रांत उत्तम पिकाऊ असून या वर्षीं त्यांत तांदळाचें पीक फार नामीं आलें होतें तें एक हिस्सा राहिलें. पण लोकसंख्याही कमी झाली तेव्हां तितक्यांस तें पुरेल. वादळाची खबर कळताच सर रिचर्ड टेंपल साहेबांनीं त्या सर्व भागांत स्वतां जाऊन चांगला बंदोबस्त केला.

खाण्याचे पदार्थ व पाणी भरून ठिकाणीं बोटी पाठविल्या. आजारी लोकांकरितां औषधें देऊन डाक्टर पाठविले, व सर्वत्र वाताहत झाल्यामुळें लोक गडबड करूं लागले त्यांच्या बंदोबस्ताकरितां पोलिस पाठविलें. भिजलेला तांदूळ वगैरे गल्ला उपसून काढून वाळत घातला. व तळीं उपसण्याचें आणि प्रेतें वगैरे दुर्गंधीचे पदार्थ जागोजागचे काढून टाकण्याचें काम झपाट्यानें सुरू केलें व विपत्तिग्रस्तांस मदत करण्याकरितां वर्गणीच्या यादीही सुरू झाल्या आहेत. याप्रमाणें चोहोंकडे उत्तम बंदोबस्त केल्यामुळें सर रिचर्ड टेंपल साहेब यांची लोक कीर्ति गात आहेत. हें ऐकून आह्मांस संतोष वाटतो.

व्यायाम.

(ता. १९ नोवेंबरच्या अ. व. पु. चा.)

४ मनुष्याच्या जीवनव्यापारास अवश्यक अशा ज्या कांहीं संवयी आहेत त्यांतच याची गणना व्हावी किंवा कसें? ज्याप्रमाणें मनुष्याच्या जीवनव्यापारास हवा आणि पाणी हीं अवश्यक आहेत त्यांच्यांतच व्यायामाची गणणा केल्यास हरकत नाहीं. मनुष्याची सर्व हयात त्याच्या प्रकृतीवर अवलंबून आहे आणि प्रकृतीचें अवलंबन व्यायामावर आहे. कोणी असें ह्मणतील कीं, मनुष्याच्या प्रकृतीला हवा आणि पाणी अवश्यक आहे त्याचप्रमाणें व्यायाम आहे हें तुमचें ह्मणणें निराधार आहे; कारण व्यायाम करणारा व न करणारा यांमध्यें कांहींच तफावत दिसत नाहीं पण तेच असें ह्मणणारे थोडा खोल विच्यार करतील तर त्यांचें तें ह्मणणें अगदीं निरर्थक आहे असें त्यांस उघड दिसून येईल. उदाहरण दोघे गृहस्थ सारख्या बांध्याचे, वयाचे व बळकटीनेंही अगदीं सारखे असले आणि त्यांतील एक तालिमबाजी करीत असला व दुसरा करीत नसला तर, जरी दुसऱ्यास बाह्यदृष्ट्या त्यांतील तफावत दिसणार नाहीं, तरी त्या दोघांत फारच तफावत असते. कोणतेंही बळाचें अगर शौर्याचें काम ज्याप्रमाणें कसरत [व्यायाम] करणाराच्यानें होईल तसें दुसऱ्याच्यानें कधींही होणार नाहीं, मनुष्यास श्रम करण्याची संवय असणें फार हितकारक आहे. मेहेनत करण्याची संवय असली ह्मणजे ती दुखणें भाणें, रोगराई वगैरेंस शरीरांत बिलकूल जागा देत नाही. एकाद्या मनुष्यास श्रम करण्याची संवय नसल्यास त्याच्यावर जर एखादा जड धंदा पडला तर त्याच्यानें तो तडीस न जातां कांहीं थोडे बहुत श्रम जे त्याणें केले असतील त्यांचाही परिणाम त्याचे शरीरावर त्या वेळेस जरी नाहीं तरी कांहीं काळानें घडणारा आहे. असो. तेव्हां मनुष्याच्या जीवनव्यापारास अवश्यक अशा ज्या कांहीं संवयी आहेत त्यांतच त्यांची गणना करणें अवश्यक आहे.

५ व्यायामाचा उपयोग शरीरसुधारणा— मनुष्य सशक्त अगर अशक्त असणें हें ईश्वराच्या हातचें आहे हें खरें; पण तें थोडें मनुष्याच्या हातींही आहे. मिताहार, नियमित निद्रा, अल्प श्रम इत्यादिकांच्या [illegible] मनुष्यास आपल्या शरीराची सुधारणा करितां येते. अशी जी प्रत्येक मनुष्यास अवश्यक शरीरसुधारणा, तीच [illegible]च्या योगानें होते तेव्हां दुसरे उप[illegible]ग असोत नसोत, हा काय लहान आहे? हजारों मनुष्यें भयंकर रोगानें अगदीं ग्रस्त होऊन आपलें जें हें अमोल्य शरीर तें टाकून देऊन दुःसह अशा ज्या यम यातना त्याही सोसण्यास तयार झालीं तींच या (व्यायाम) संवयीनें त्या दुर्धर यातनांपासून सुटल्याचीं अनेक उदाहरणें सापडतील. दुसरा उपयोग — चांचल्यवृद्धी. अंगांत चंचलपणा असणें हें मनुष्यास लोकांत प्रसिद्धीस येण्याला जे गुण अवश्यक आहेत त्यांपैकींच आहे. मनुष्य पाहिल्याबरोबर त्याच्या अंगांत असलेले गुण कोणाच्या नजरेस पडत नाहींत त्याच्या बाह्यगुणांवरूनच त्याची परीक्षा करितात. तेंच चांचल्य या (व्यायाम) संवयीनें प्राप्त होतें हा दुसरा मोठा उपयोग आहे. तिसरा उपयोग मनास प्रसन्नता. कितीही सुखें अनुकूळ असलीं आणि जर मन उदास असलें तर तीं अगदीं गोड वाटत नाहींत. सर्व व्यवहार उदास वाटतात. तेव्हां सर्वांत मुख्य गोष्ट मनास प्रसन्नता असणें ही आहे, ती ही या संवयीपासून प्राप्त होते ह्मणून हा सर्वांत फारच मोठा उपयोग आहे.

आतां शेवटील अथवा ६ वा मुद्दा—इतक्या महत्वाच्या विषयाकडे लोकांचें औदासिन्य असण्याचीं कारणें— आपल्यांत व्यायामाची चाल पूर्वींपासून आहे अशा बद्दल प्रतिपादन वर झालेंच आहे. मात्र मध्यंतरीं याची प्रवृत्ती बंद झाली होती. इजबरोबरच नियमितपणानें वागण्याची रीति बंद झाली असल्यामुळें ही चाल मागें पडली असें ह्मणण्यास हरकत नाहीं. [illegible] करण्यास मूळ नियमितपणा पाहिजे [illegible] त्याचा तर मध्यंतरीं कांहीं काळ [illegible] झाला होता. आपल्या देशांत ज्या [illegible] स्वदेशीय राज्य होतें त्या वेळेस नियमितपणानें वागण्याची चाल होती. पण दरम्यान कांहीं दिवस मोगल बादशहांच्या वेळचा पोकळ डाम डौल व वृथाभिमान यांचे अनुकरण झाल्यामुळें असल्या [व्यायाम] महत्वाच्या विषयाकडे लोकांचें स्वभावतःच दुर्लक्ष झालें. हें एक कारण आहे. मेहेनत करणें हें मनुष्यास स्वभावतांच नको आहे आणि ५० वर्षांच्या मागील दिवस चैनबाजीचे व सुखाचे गेले. यामुळें ही चाल पुष्कळ अंशीं बंद झाली. असो. याप्रमाणें व्यायामाचा अभाव होण्याचीं कारणें झालीं. वरच्या सर्व लिहिण्यावरून असें सिद्ध झालें कीं व्यायामाची चाल पूर्वींपासून आमच्यांत आहे व जे लोक हें युरोपियन लोकांचें अनुकरण ह्मणतात, तें त्यांचें ह्मणणें अविश्वसनीय आणि अगदीं निराधार आहे.

वऱ्हाड

तारीखेची खबर— निजाम सरकार ८ वे तारखेस सकाळीं निघाले. सर सालरजंग सा. त्यांचे बरोबर आहेत. सर रिचर्ड मीड सा. [illegible] सोमवारीं निघणार. आणि मेजर [illegible] साहेब [illegible] हैदराबादेस इनचार्ज रेसिडेंट झाले.